

φορετικὸν σκοπόν, ἀφ' οὗ ἡ ἴδεα τοῦ προσωπικοῦ οἰκονομικοῦ συμφέροντος εἶναι ἡ δδηγήσασα αὐτὸν πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς πάλης τῶν τάξεων καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς μεταβολῆς τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος. "Οπως δὲ Φιλελευθερισμός, ἐπιδιώκει καὶ αὐτὸς τὴν εύημερίαν τοῦ ἀτόμου, τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ ἐκ τῶν περιορισμῶν ἢ ἐκ τῶν ἔμποδίων¹. Περισσότερον μάλιστα φανατικὸς τοῦ Φιλελευθερισμοῦ, ἐπιζητεῖ, ὅπως λέγει δὲ E. Laskine, «τὴν καθολικὴν χειραφέτησιν τοῦ ἀτόμου»², — τὴν πλήρη δηλαδὴ ἀπαλλαγὴν του ἀπὸ παντὸς δεσμοῦ ἢ ἔξαναγκασμοῦ, δὲ διοῖς εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἐκ φυσικῶν ἢ ιστορικῶν θεσμῶν, ὅπως ἡ Θρησκεία, ἡ πατρίς, ἡ οἰκογένεια³. «Ο σοσιαλισμὸς εἶναι δὲ δλοκληρωτικὸς ἀτομισμός», ὅπως γράφει ἔνας μελετητὴς αὐτοῦ⁴.

* * *

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΛΕΞΙΜΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΠ. ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ
“Απαντα τὰ ἔκτεθέντα κοινὰ σημεῖα ὡς πρὸς τὴν ἀφετηρίαν,
τὴν μέθοδον καὶ τὰς ἐπιδιώξεις, μεταξὺ τοῦ Φιλελευθέρου Ἀτομι-

ἀτόμου ἐπὶ τοῦ ἀστεως τὸ δικοῖον ἐπιφορτίζει μὲ τὴν ἔξυπηρέτησιν τῶν ἀπολαύσεων του καὶ τὴν ἔξωτερην καὶ μηχανικὴν ἀνάπτυξιν του». (H. Michel: *L'Idée de l'Etat*, 416).

1 Κατὰ τὸν Μάρκον ὑπὸ τὸ σημερινὸν κοινωνικὸν καθεστώς «τὸ ἔργαζόμενον ἀτομον δὲν ἔχει οὔτε αὐτονομίαν, οὔτε προσωπικότητα», ἡ δὲ φαινομενική του ἔλευθερία δὲν εἶναι πάρα «ἡ ἔλευθερία τοῦ κεφαλαίου νὰ συντρίβῃ τὸν ἔργατην». Μόνον «ὁ κομμουνισμὸς... εἶναι ἡ πραγματικὴ φάσις τῆς χειραφετήσεως καὶ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου», «ἡ πλήρης ἀπελευθέρωσις τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων καὶ ίδιοτήτων...», κλπ.

2 E. Laskine: *Le Socialisme suivant les peuples*, σ. 22.—Ο J. Jaurès δημοίως γράφει: «ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι ἡ ὑπερτάτη ἔκφανσις τοῦ ἀτόμου.... Τίποτε δὲν ὑπάρχει ὑπεράνω τοῦ ἀτόμου.... Τὸ ἀτομον διαπιστώσαν τὴν θέλησιν του ν' ἀπελευθερωθῇ, νὰ ζήσῃ, νὰ ἀναπτυχθῇ, προσδίδει ζωὴν καὶ ἀρετὴν εἰς τὰς ίδεας.... Τὸ ἀνθρώπινον ἀτομον εἶναι τὸ μέτρον παντὸς πράγματος, τῆς πατρίδος, τῆς οικογενείας, τῆς ίδιοκτησίας, τῆς ἀνθρωπότητος, τοῦ Θεοῦ. Ιδοὺ ἡ λογικὴ τῆς ἐπαναστατικῆς ίδεας, ίδού δὲ σοσιαλισμός». J. Jaurès: *Socialisme et liberté. Revue de Paris. Decembre, 1898*.

3 Θὰ ήδύνατο ν' ἀντιταχθῇ δτι δ σοσιαλισμός, ἐνῷ πιθανῶς ἀπελευθερώνει τὸ ἀτομον ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν, ἐν τούτοις δὲν ἔξασφαλίζει τὴν ἔλευθεραν δρᾶσιν αὐτοῦ, τὴν «αὐτονομίαν» του, ἀσυμβίθαστον μὲ κοινωνικὸν σύστημα ποὺ καθιστᾷ κοινὰ τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς καὶ καταργεῖ τὴν πρωτοθουλίαν τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος. Εἰς τοῦτο ἀπαντοῦν οἱ Μαρξισταὶ δτι ἡ σημερινὴ αὐτονομία τοῦ ἀτόμου εἶναι δλῶς ἐπιφανειακή, ἐφ' ὅσον τοῦτο εύρισκεται ἔξηρτημένον ἀπὸ τὸν κεφαλαιοκράτην πλησίον τοῦ δικοίου ἔργαζεται. Εἶναι προτιպώτερον λοιπὸν νὰ ὑπάγεται κανεὶς ὑπὸ μίαν καθολικὴν δργάνωσιν, διότι εἰς ταύτην θὰ συμμετέχῃ καὶ δὲ ίδιος καὶ συνεπῶς θὰ εἶναι ταύτοχρόνως καὶ διευθύνων καὶ διευθυνόμενος. "Ορ. κατωτ. σ. 205.

4 Abbé Six: *Pages de Sociologie Chretienne*, σ. 79.

E.Y.P.M.K.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

σμοῦ καὶ τοῦ Μαρξικοῦ Σοσιαλισμοῦ, προσέδωκαν εἰς τὰ ἐν λόγῳ κοινωνικά συστήματα ώρισμένους κοινούς οὐσιώδεις χαρακτῆρας.

Προσέδωκαν, ἐν πρώτοις, εἰς ἀμφοτέρους, τὸν μηχανικὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν αὐτοματισμὸν τῶν θεωριῶν τῶν φυσικῶν φαινομένων, τὸν χαρακτῆρα δηλαδὴ ἐκεῖνον, ποὺ θεωρεῖται κατὰ τὴν συνήθη ἔννοιαν ὡς «ἐπιστημονικός»: διότι Φιλελευθερισμὸς καὶ Μαρξισμὸς ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν ὡς ἀπλοῦν τμῆμα, ὡς ἀπλῆν προέκτασιν τῆς φύσεως καὶ ὡς διεπομένην ἀπὸ Ιδίους μὲτην τελευταίαν νόμους¹. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἀμφότεροι ἐπικαλοῦνται μίαν «φυσικὴν δύναμιν», μίαν «φυσικὴν τάξιν», ξένην καὶ ύπερτέραν τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν φαινομένων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἀμφότεροι προσπαθοῦν ἐξ ἴσου νὰ ἀντλήσουν ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τὰ σπουδαιότερα ἐπιχειρήματα πρὸς υποστήριξιν τῶν θεωριῶν των².

Προσέδωκαν δύοις εἰς ἀμφοτέρους τὸν δογματικὸν χαρακτῆρα, δὸποῖος διακρίνει τὰ συστήματα ποὺ ἀποθλέπουν πρὸ παντός, δχι εἰς τὴν ἐξεύρεσίν τῆς ἀντικειμενικῆς ἀληθείας, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐπιθολὴν ἐνδὲς προκαθωρισμένου σκοποῦ: διότι δὸς Φιλελευθερισμὸς καὶ δὸς Μαρξισμὸς δὲν ἐπιζητοῦν τόσον τὴν δια-

¹ «Εἰς τὰς θεωρίας τοῦ Οἰκονομικοῦ Φιλελευθερισμοῦ ἡ κοινωνία θεωρεῖται ὡς προέκτασις τῆς φύσεως, τῆς δποίας οἱ νόμοι τὴν καθορίζουν.... Εάν οἱ ἀνθρώποι δὲν είναι εύχαριστημένοι ἐκ τῆς τύχης των πρέπει νὰ αιτιῶνται τὴν φύσιν καὶ τοὺς νόμους τῆς ζωῆς καὶ δχι τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν δργάνωσίν της». (G. Richart: Ἐνθ. ἀν. σ. 8).—«Διὰ τοῦ Μαρξισμοῦ ἡ κοινωνικὴ ἐξέλιξις εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλαίσιον τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα μέχρι τῶν πλέον πολυπλόκων καὶ ὑψηλῶν φαινομένων του ἐπαρομνιάσθη ὡς ἔνα τμῆμα τῆς φύσεως, καὶ κατεδείχθη δτι εἰς ιδλα τὰ πεδία τῆς ἐνεργείας του υπακούει εἰς νόμους φυσικούς». (Κ. Kautsky: Πρόλογος εἰς «Κεφάλαιον» σ. XII).

² Ἡ θεωρία λ. χ. τοῦ Δαρβίνου θεωρεῖται καὶ διὰ τοὺς δύο ὡς ἀπόδειξις. Εἶναι γνωστὸν πώς ἡ ἐν λόγῳ θεωρία προήλθεν ἀπὸ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Malthus, δπως καὶ δὸς ίδιος σλλωστε δὸς Δαρβίνος δμολογεῖ. Εἰς αὐτὴν δὸς Φιλελευθερισμὸς διεῖδε τὴν «ξέαρσιν τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος,... τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ισχυρῶν καὶ δυνατῶν». Ἀλλὰ εἰς αὐτὴν δὸς Μάρξισμού των διεῖδε καὶ αὐτός, τὴν θεωρίαν, δχι βέβαια τῶν δυνατῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως «τοῦ ἐπαναστατισμοῦ τῶν δισθενῶν». «Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εύρισκουν εἰς τὴν διαλεκτικὴν τῆς ιστορίας ἔνα υπέρτατον λόγον διὰ τὴν προάσπισιν τῶν δικαιωμάτων των ἐπὶ τῆς ζωῆς παρά τὴν «φυσικὴν ἐπιλογὴν». Τὰ συμφέροντα ἔκεινα ποὺ οἱ ισχυροὶ καταδικάζουν ἐν δνόματι τῆς φύσεως, οἱ Μαρξισταὶ ἀξιοῦν νὰ τὰ προασπίσουν ἀκριβῶς ἐν δνόματι τῆς ίδιας φύσεως, τῆς δποίας ἡ διαλεκτικὴ τοὺς διδάσκει τὴν ἔλευσιν μιᾶς νέας κοινωνίας». (C. Bourtzis: ιστορία τοῦ Καπιταλισμοῦ σ. 109). Ὁ δρος «Φύσις» δηλαδὴ, ἐπιτρέπει οἰανδήποτε ἐξήγησιν θελήσωμεν (δρ. κατωτ. σ. 222).—«Ἡ Δαρβινικὴ θεωρία τῆς ἐπιλογῆς

πίστωσιν καὶ τὴν μελέτην τῶν πραγματικῶν γεγονότων, δύσον τὴν δικαιολογίαν, δὲ μὲν πρῶτος τοῦ ὑφισταμένου ἀστικοῦ καθεστῶτος, δὲ δεύτερος τῆς ἀνατροπῆς καὶ τῆς ἀντικαταστήσεώς του διὰ τοῦ σοσιαλιστικοῦ τοιούτου¹. Βεβαίως καὶ οἱ δύο Ισχυρίζονται δτὶ ως ἀφετηρία των ἔχρησίμευσεν ἡ ἀντικειμενικὴ μελέτη τῆς πραγματικότητος, ὅπως καὶ οἱ δύο πάλιν βεβαιώνουν δτὶ ἐπετέλεσαν πρὸ παντὸς «ἔργον ἐπιστημονικόν», χωρὶς κανένα προσωπικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐπιθυμίαν οἰουδήποτε συστήματος τῆς ἀρεσκείας των ἡ ἀκόμη καὶ διὰ τὴν παροχὴν συστάσεων ἢ συμβουλῶν διὰ τὸ μελλον. Οὐχ ἥττον δύμως, κατ' οὓσιαν, ἀμφότεροι, μετὰ τὴν κατ' ἀρχὴν διαπίστωσιν ὀρισμένων γεγονότων, προσαίνουν εἰς τὴν διατύπωσιν γενικῶν τινων ἰδεῶν καὶ κατευθύνσεων, πρὸς τὰς δποίας τοῦ λοιποῦ προσπαθοῦν νὰ ὑποτάξουν τὴν πραγματικότητα καὶ πρὸς τὰς δποίας ἐπιζητοῦν νὰ προσαρμόσουν τὴν ἀνθρωπίνην βούλησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, ἐμφανίζοντες ως καταστρεπτικὴν καὶ ως ἐπιζημίαν πᾶσαν ἐξ αὐτῶν παρέκκλισιν. Καὶ πράττουν τοῦτο καὶ οἱ δύο, μὲ τὸ αὐτὸ πρόσχημα τῆς «ἀντικειμενικότητος» καὶ τῆς «ἐπιστημονικότητος», διότι ἡ φυσικὴ «τάξις» τὴν δποίαν ἐπικαλοῦνται διὰ τὴν ἔξηγησιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ως ἀνεξέλεγκτος καὶ μυστηριώδης, ἐπιτρέπει εἰς ἀμφοτέρους νὰ παρουσιάζουν καὶ νὰ ἔρμηνεύουν πάντοτε σύμφωνα μὲ τὰς ὑποκειμενικάς των προτιμήσεις τὰ πραγματικὰ κοινωνικὰ φαινόμενα². Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν

μόλις γεννηθεῖσα μετεφέρθη ἀπὸ πάσης πλευρᾶς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, γράφει δὲ καθηγητὴς M. Prentant. Οἱ θεωρητικοὶ εἰδον εἰς τὸν δγῶνα διὰ τὴν ζωὴν τὴν δικαιολογίαν τοῦ καπιταλιστικοῦ συναγωνισμοῦ, ἀφ' οὗ δὲ δγῶν οὔτος, κατὰ τὸν Δαρβίνον, συνεπάγεται μίαν ἐπιλογὴν καὶ ἀποτελεῖ δμοίως παράγοντα προόδου». Ὁμοίως οἱ μεταρρυθμισταὶ σοσιαλισταὶ διεῖδον εἰς τὴν Δαρβινικὴν θεωρίαν μίαν ἀπόδειξιν τῶν θεωριῶν των. Οἱ Μάρξ, καὶ Engels, παρὰ τινας ἐπιφυλάξεις των ως πρὸς τινα σημεῖα, ὑπῆρξαν ώσαύτως ἐνθουσιώδεις θαυμασταὶ τῆς θεωρίας ταύτης, ἀπὸ τὴν δποίαν ίδιως ἐπροτίμων τὴν ἔξελικτικότητα καὶ μεταμόρφωσιν ποὺ ἔδιδασκεν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς καθαρῶς φυσικὰς καὶ βιολογικὰς ἐπιστήμας ἡ σύγχυσις δὲν ὑπῆρξε μικροτέρα: οὕτω δὲ Wirschow ἐπολέμησε τὸν Δαρβινισμὸν διότι συγγενεύει πρὸς τὸν σοσιαλισμόν, ἐνῷ δὲ Haeckel ἀντιθέτως τὸν ὑπεστήριξε διότι κατ' αὐτὸν Δαρβινισμὸς καὶ σοσιαλισμὸς εἶναι «ὅπως ἡ φωτιά καὶ τὸ νερό!» (M. Prentant: Biologie et Marxism, 1936, σ. 221). Πάντως ἡ σύγχυσις αὐτὴ καταδεικνύει πόσον ἡ ἔννοια τῆς «Φύσεως» καὶ τοῦ «φυσικοῦ», μεταφερομένη ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ πεδίου, ἀποθαίνει ἀφορμὴ ἀορισταὶς καὶ παραδοξολογίας.

¹ «Οπως κατ' οὓσιαν οἱ Φιλελεύθεροι θεωρητικοί, γράφει δὲ A. Levy, ἐδικαιολόγησαν τὸ ἀστικὸν σύστημα, ἔτοι καὶ δὲ Μάρξ δικαιώνει τὸν κόμμουνισμὸν ἐν δύματι τοῦ νόμου τῆς ἔξελίξεως».

² Ch. Bourgthoumieux: Ενθ. ἀν. 90 - 91.

βλέπομεν, τοὺς μὲν Κλασσικοὺς οἰκονομολόγους, ἐκ τῆς μελέτης ως βεβαιώνουν τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος, νὰ καταλήγουν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν μᾶς μονίμου καὶ ἀμεταβλήτου «φυσικῆς» τάξεως εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, διὰ τὴν δμαλὴν λειτουργίαν τῆς δποίας εἶναι ἀπαραίτητοι ἡ ἀπόλυτος ἔλευθερία καὶ ὁ ἀπεριόριστος συναγωνισμός, καὶ νὰ δηλώνουν μετὰ βεβαιότητος δτι οἰοςδήποτε περιορισμός τῆς ἔλευθερίας καὶ οἰαδήποτε ρύθμισις τοῦ συναγωνισμοῦ εἶναι ὀλέθριοι καὶ ἐπιθλαστεῖς, — τὸν δὲ Μαρξικὸν Σοσιαλισμόν, δμοίως ἀπὸ τὴν «ἐπιστημονικήν», δπως ισχυρίζεται, μελέτην τῆς πραγματικότητος, νὰ φθάνῃ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν ἐνὸς ἀπαρατίαστου «φυσικοῦ» νόμου ἔξελιξεως, ὁ δποῖος δδηγεῖ ἀναποτέπτως πρὸς ἕνα νέον καθωρισμένον κοινωνικὸν σύστημα, τὸ κομμουνιστικόν, καὶ νὰ διακηρύσσῃ οἰανδήποτε ἐνέργειαν ἢ πρᾶξιν τῶν ἀνθρώπων μὴ ὑποθοηθοῦσαν καὶ μὴ ἐπιταχύνουσαν τὴν ἀναγκαίαν αὐτὴν φυσικὴν ἔξελιξιν καὶ μὴ συνεπαγομένην τὴν ριζικὴν κατάλυσιν τῆς ὑφισταμένης κοινωνικῆς δργανώσεως, ώς «ἀντιδραστικήν», ώς «ἡλιθίαν», ώς «ἐπιθλασθή».

Προσέδωκαν ἐπίστης εἰς ἀμφοτέρους, τὸν χαρακτῆρα τῆς μοιρολατρικῆς αἰσιοδοξίας: διότι Φιλελεύθεροι καὶ Μαρξισταί, προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν μηχανικῶν, ἀκαταγωνίστων καὶ ἀνεξαρτήτων τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως «φυσικῶν» νόμων, θεωροῦν, οἱ μὲν τὴν λειτουργίαν, οἱ δὲ τὴν ἔξελιξιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ώς συντελουμένας αὐτομάτως καὶ μοιραίως, ἀνευ θετικῆς τινὸς συμβολῆς τῆς ἀνθρωπότητος' ἀμφότεροι δὲ συνιστοῦν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ν' ἀποδέχωνται μοιρολατρικῶς καὶ ἀδιαμαρτυρήτως τὰ ἀποτελέσματα τῆς λειτουργίας τῶν ὑπερτάτων νόμων, χωρὶς καμμίαν προσπάθειαν τροποποιήσεως ἢ ἀποτροπῆς τοῦ σκοποῦ αὐτῶν¹. Οὐχ ἥττον δύμως, ἢ μοιρολατρεία αὕτη καὶ τῶν δύο συστημάτων, εἶναι ἔξι ἴσου ἐμποτισμένη μὲ ἀπέραντον αἰσιοδοξίαν: διότι καὶ κατὰ τοὺς Φιλελευθέρους καὶ κατὰ τοὺς Μαρξιστάς, οἱ «φυσικοὶ νόμοι», καίτοι ξένοι πρὸς τὸν ἀνθρωπὸν, καίτοι ἀδιάφοροι πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα ἢ εύτυχίαν, ἐν τούτοις δδηγοῦν τελικῶς, κατὰ περίεργον σύμπτωσιν, πρὸς τὴν ἀνοδὸν καὶ τὴν ἔξυψωσιν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας!² Τόσον διὰ τὸν Φιλελευθερισμόν,

¹ Ἡ ἀνατροπὴ τοῦ ὑφισταμένου κοινωνικοῦ συστήματος καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ κομμουνιστικοῦ ἀποτελεῖ διὰ τὸν Μάρξ, ώς εἴπομεν ἥδη, τὸν ἀναγκαῖον σκοπὸν τῆς λειτουργίας τῶν φυσικῶν κοινωνικῶν νόμων: τὸν σκοπὸν αὐτὸν διεμόουν οἱ ἀνθρωποι νὰ ἀποδεχθοῦν μοιρολατρικῶς, χωρὶς προσπάθειαν νὰ ἀντιταχθοῦν πρὸς αὐτὸν ἢ νὰ τὸν τροποποιήσουν.

² «Ἡ πίστις πρὸς μίαν φυσικὴν τάξιν, . . . συνεπάγεται μίαν αἰσιόδοξον

ὅσον καὶ διὰ τὸν Μαρξισμόν, ἐάν διποφεύγωμεν νὰ παρεμποδίζωμεν τὴν ἐλευθέραν λειτουργίαν τῶν ἀκαταγώνιστων νόμων ή ἐάν υποθοηθῶμεν τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν, τότε, κατὰ μὲν τὸν πρῶτον ξέασφαλίζωμεν αὐτομάτως τὸν πλουτισμὸν καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, παρὰ τὴν συντριβὴν ὁρισμένων τάξεων,— κατὰ δὲ τὸν δεύτερον παρασκευάζομεν μηχανικῶς, διὰ τῆς ἀφ' ἔσυτῆς ὁριμάνσεως τῶν ὄλικῶν συνθηκῶν¹, τὴν κατάλυσιν τοῦ ὑφιστάμενου κοινωνικοῦ συστήματος καὶ τὴν δημιουργίαν μᾶς νέας καὶ ἀνωτέρας μορφῆς κοινωνικῆς δργανώσεως, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἐπικρατῇ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ εὐτυχία!

Προσέδωκαν ωσαύτως εἰς ἀμφοτέρους, τὸν κοσμοπολιτικὸν χαρακτῆρα: διότι δταν καθολικοὶ καὶ παγκόσμιοι αὐτοτελεῖς νόμοι κατευθύνουν τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, καὶ τὸ ἀτομικὸν συμφέρον κινεῖ πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἀδιακρίτως ἐποχῆς καὶ τόπου, εἶναι φυσικόν, δ μὲν Φιλελευθερισμὸς νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ διεθνοῦς καὶ δνευ πατρόδος κεφαλαίου²,— δὲ Μαρξισμὸς εἰς τὴν ἐνότητα τῶν συμφερόντων τῶν προλεταρίων δλου τοῦ κόσμου!³

δινεμετώπισιν τῶν πραγμάτων... Ἐκ τοῦ δτι οἱ ὁπαδοὶ τῆς φυσικῆς τάξεως πιστεύουν εἰς μίαν τάξιν ποὺ πραγματοποιεῖται μόνη της... προκύπτει μία μοιρολατρεία». (C. Bourthoumieux: ἔνθ. ἀν.).

¹ Ὁ Μάρκος βέβαιας ἐπικαλεῖται καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν προλεταρίων διὰ τὴν κοινωνικὴν μεταβολὴν: ἀλλὰ ἡ δρᾶσις αὕτη δὲν δύναται νὰ ἀσκηθῇ παρὰ κατὰ μοναδικὴν καὶ καθωρισμένην διεύθυνσιν, ὡς συμπλήρωμα τῆς φορᾶς τῶν ὄλικῶν περιστάσεων. «Ἡ Μαρξικὴ αἰτιοκρατία ἀφήνει θέσιν διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν, ἀλλὰ μόνον πρὸς μίαν κατεύθυνσιν, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ποὺ δ ποταμὸς κυλᾶ, ποὺ ἡ ζωὴ βαδίζει». (C. Turgot: Critique de la Conception Materialiste de l'Histoire, σ. 205). Εἶναι δηλαδὴ ἐνέργεια παθητική, δνευ πρωτοβουλίας, καὶ συνεπῶς δνευ εύθύνης: «Ὁ Μάρκος ἔθεσε τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἐνεργείας.... Ἀλλὰ ἔννοεῖ νὰ καταστήσῃ τὴν θέλησιν ταύτην πρὸς ἐνέργειαν, φυσικὴν ἀνάγκην. Ἀφαιρεῖ τοιουτορόπως ἀπὸ τὸ ἀτομον τὴν εύθύνην τὴν ὁποίαν θέλει νὰ τοῦ ἀποδώσῃ». (C. Bourthoumieux: ἔνθ. ἀν. 106). «Ορ. δμ. W. Sombart: ἔνθ. ἀν. 115.

² «Βασιζόμενοι ἐπὶ τοιούτων θεωριῶν οἱ οἰκονομολόγοι ἔξαγγέλλουν γενικάς τινας ἀρχὰς ἐφαρμοζόμένας εἰς πάντα χρόνον καὶ εἰς πάντας τοὺς λαούς, διότι εἶναι ἀπολύτου ἀληθείας... Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, ἢτο κατ' οὐσίαν κοσμοπολιτική. Δὲν ἐλάμπουν καθόλου ὅπ' ὅψιν τὴν διαίρεσιν τῶν ἀνθρώπων εἰς ἔθνη καὶ τὰ διάφορα συμφέροντα ποὺ ἐκ ταύτης εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπορρέουν. Δὲν ἔθλεπε παρὰ μόνον τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος, θεωρουμένης ὡς μιᾶς μεγάλης οἰκογενείας». (E. de Laveleye: Le Socialisme Contemporain, σ. 5).

³ «Οἱ προλετάριοι εἰς δλας τὰς χώρας, εύρισκονται ἐνώπιον ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συμφέροντος, ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔχθροῦ, ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μγώνος.

Προσέδωκαν ἀκόμη εἰς ἀμφοτέρους τὸν ἔξισωτικὸν χαρακτῆρα: διότι καὶ οἱ δύο, ως ἀναχωροῦντες ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν περὶ ἐφυσικῆς τάξεως ἢ ὅποια εἶναι ἡ ίδια καὶ ἕνευ διακρίσεων δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους¹, ἀναγνωρίζουν τελικῶς τὴν ἴσοτητα τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων, μὲν μόνην τὴν διαφοράν, δτὶ δὲν Φιλελευθέρισμὸς θεωρεῖ τὴν φυσικὴν ἴσοτητα ως ἀσφαλιζόμενην μόνον διὰ τῆς ἀποδόσεως τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν, ἐνῷ δὲ Μαρξισμὸς, ρεαλιστικῶτερος εἰς τοῦτο τοῦ προηγουμένου, φρονεῖ δτὶ «ἡ ἴσοτητα δὲν δύναται νὰ εἶναι παρὰ δὲ καρπὸς τοῦ κοινωνικοῦ ἔξαναγκασμοῦ» καὶ ὅχι «τῆς δράσεως τῶν ἀτομικῶν ἐνεργειῶν εἰς ἑαυτάς ἐγκαταλειπομένων»².

Προσέδωκαν τέλος εἰς ἀμφότερα τὰ συστήματα τὸν χαρακτῆρα τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τῆς ἡθικῆς ἀδιαφορίας. Ὁ ύλισμὸς σύμτος, διὰ μὲν τὴν Ὀρθοδοξίαν ἀπορρέει ἐκ τοῦ γεγονότος δτὶ θεμελιώνει τὴν κοινωνικὴν ζωὴν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς τοιαύτης, ἢ ὅποια πάλιν δὲν εἶναι παρὰ κύκλος ἐνέργειας ποὺ ἔχει ως μοναδικὸν σκοπὸν τὸν ὑλικὸν πλοῦτον καὶ ως ἀποκλειστικὸν ἐλατήριον τὸ προσωπικὸν συμφέρον³, — διὰ δὲ τὸν Μαρξισμὸν προέρχεται δμοίως ἀπὸ τὴν ἀναγνώρισιν ως μοναδικοῦ κινήτρου τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως τοῦ ὑλικοῦ οἰκονομικοῦ συμφέροντος, λόγῳ τοῦ δποίου ὅλα τὰ κοινωνικὰ γεγονότα καθορίζονται πάντοτε ἐκ μόνον τῶν ὑλικῶν γεγονότων, ἕνευ οἰασδήποτε συμβολῆς τῆς ἀνθρωπίνης πρωτοθουλίας, ἀφ' οὗ αἱ ἡθικαὶ, πνευματικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ τοῦ ἀνθρώπου πεποιθήσεις, καθὼς καὶ αἱ νομικαὶ του ἀντιλήψεις, δὲν ἀποτελοῦν παρὰ ἀπλοῦν ἀπαύγασμα τῆς ὑλικῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ἢ ὅποια συνιστᾷ τὴν μόνην, τὴν ἀληθῆ πραγματικότητα. Τοιούτο-

Οἱ προλετάριοι εἶναι ἡδη κατὰ μέγα μέρος φυσικὰ ἀπηλλαγμένοι ἔθνικιστικῶν προλήψεων, καὶ ἀπασαὶ ἡ μόρφωσίς των, ἀπασαὶ αἱ κινήσεις των, εἶναι κατ' οὐσίαν ἀνθρωπιστικαὶ, ἀντεθνικαὶ». (Aus dem liter. Nachlass von Karl Marx, II, 408). «Αἱ ἔθνικαὶ διαφοραὶ καὶ οἱ ἀνταγωνισμοὶ μεταξὺ τῶν λαῶν, ἔξαλείφονται ἡδη βαθμιαίως διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀστικῆς τάξεως, τῆς ἐμπορικῆς ἐλευθερίας, τῆς παγκοσμίου ἀγορᾶς, τῆς δμοιομορφίας τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, καὶ τῶν ὅρων τῆς ζωῆς, ποὺ ἀντιστοιχοῦν εἰς ταύτας. Ἡ ἀπικράτησις τοῦ προλεταριάτου θὰ τὰς ἔξαλείψῃ ἔτι περισσότερον». (Κομμουνιστικὸ Μαντόφεστο). Δηλαδὴ κατὰ τὸν Μάρκο, δὲ κομμουνισμὸς ἀπλῶς θὰ συνεχίσῃ καὶ θὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τῆς διεθνοποίησεως ποὺ ἥρχισεν ἡ καπιταλιστικὴ οἰκονομία.

1 L. von Mises: Εὐθ. ἀν. 366.

2 R. Gonnard: Histoire des Doctrines Économiques, I, 56.

3 S. Delos: Les Ideologies regnantes, κλ. Organisation Coopérative, 1935, 310. J. Rambaud: Histoire des Doctrines Économiques, 1909, 327.

Ε.Π.Δ. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τρόπως, άμφοτερα τὰ συστήματα ταῦτα, ως ἔξαρτῶντα τὴν κοινωνικὴν ζωὴν ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν τοιαύτην, προσδίδουν εἰς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις καθαρῶς συμφεροντολογικὸν χαρακτῆρα, ἀποκλείοντα κάθε ήθικὴν ἀρχὴν, κάθε ήθικὴν ἐπιδίωξιν. Ἡ ήθική, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀναγνωρίσεως ἐνδὲ γενικωτέρου καὶ καθολικοῦ συμφέροντος καὶ τῆς ὑποταγῆς εἰς τοῦτο, δὲν δύναται νὰ συμβιθασθῇ μὲ τὴν ἀντίληψιν τῆς «φυσικῆς τάξεως»: διότι δταν ἡ τελευταῖα αὕτη κυθερνᾷ διὰ τῶν ἀπαραθιάστων νόμων της τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, προφανῶς δ, τι συμβαίνει πρέπει νὰ συμβῇ, ἀδιαφόρως τῆς ήθικῆς ἀξίας του. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ πλέον, ἡ «φυσική» αὐτὴ τάξις ίκανοτοιεῖται μόνον διὰ τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος, ἔπειται δτι ἡ ήθική, «δὲν δύναται νὰ θέτῃ ἄλλην ὑποχρέωσιν παρὰ τὴν τῆς ὑποχωρήσεως εἰς τὸ καλῶς ἐννοούμενον ὑλικὸν συμφέρον»¹. Ως ἐκ τούτου τὸ «φυσικὸν» — δηλ. τὸ ἔγωιστικὸν — πρέπει νὰ νομίζεται καὶ ως «ήθικόν», — ἐνῷ ἐκ παραλλήλου πρέπει νὰ θεωροῦνται ως ὅνευ ἐνδιαφέροντος αἱ καλούμεναι ήθικαι ἀρχαι ἢ ἀρεταῖ, ἀφ' οὗ αὖται στεροῦνται καὶ ἀποτελεσματικότητος καὶ σημασίας, διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς οἰκονομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς².

* * *

Ποια λοιπὸν εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν δύο συστημάτων; Παρὰ τὰ ἔκτεθέντα κοινὰ χαρακτηριστικά, παρὰ τὴν καταδειχθεῖσαν συγγένειαν τῶν ἀρχῶν, τῶν ἐπιδιώξεων καὶ τῆς μεθόδου, ἡ μεταξὺ Φιλελευθέρου Ἀτομισμοῦ καὶ Μαρξικοῦ Σοσιαλισμοῦ διαφορά, εἶναι μεγάλη καὶ βαθεῖα. Διότι ἐνῷ δι' ἀμφοτέρους τὸν σκοπὸν ἀποτελεῖ ἡ προαγωγὴ τοῦ ἀτόμου, ἐν τούτοις αὕτη ἐπιδιώκεται, παρὰ μὲν τοῦ πρώτου διὰ τῆς ἐλευθέρας ἀτομικῆς δράσεως, παρὰ δὲ τοῦ δευτέρου διὰ τῆς συλλογικῆς δργανώσεως καὶ ἐνεργείας, ἡ δποία κατ' ούσιαν καταπνίγει τὴν ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν καὶ εὔθυνην³. Κατὰ χαρακτηριστικὴν φράσιν τοῦ Καθηγητοῦ R. Gonnard, «ὅ μὲν

¹ «Ολοι οἱ φιλόσοφοι οἰκονομολόγοι μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, πιστεύουν εἰς τὴν ήθικὴν ἀδιαφορίαν τῆς ἐπιστήμης των... Ἀκόμη καὶ δσοι ήθέλησαν νὰ προσπίσουν τὴν ήθικήν, τὴν ἐπαρουσίασαν ως φυσικήν, καὶ ως ἐκ τούτου ως αὐτομάτως σύμφωνον πρὸς τὸ ἀτομικὸν αἰσθημα τοῦ συμφέροντος ἡμῶν». (Ch. Bourgthoumieu: Ενθ. δν. 102 - 3). «Ἐννοοῦμεν διὰ τοῦ ήθικοῦ νόμου τὸν κανόνα πάσης ἀνθρωπίνης ἐνεργείας τῆς φυσικῆς τάξεως, προφανῶς τὸν πλέον ὀφέλιμον διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος». (Qu es p a y: Le Droit Naturel, σ. 375).

² «Ο τοιοῦτος «φαταλισμός» προεκάλεσεν εἰς δλας τὰς ἐποχὰς τὰς διαμαρτυρίας τῶν ήθικολόγων». (Ch. Bourgthoumieu: Ενθ. δν.).

³ R. Gonnard: Ενθ. δν. III, 17.

Φιλελευθερισμός λέγει: τὸ πᾶν διὰ τὸ ἄτομον διὰ τοῦ ἀτόμου, ἐνῷ δὲ Σοσιαλισμός ἀντιτάσσει: τὸ πᾶν διὰ τὸ ἄτομον διὰ τῆς κοινωνίας¹. Ἡ διαφορὰ τούτης, τῶν δύο συστημάτων, ἔγκειται εἰς τὰ μέσα². Καὶ εἶναι σπουδαιοτάτη ἡ διαφορὰ αὐτή, «διότι μεταβάλλει τὴν δργάνωσιν τῆς κοινωνίας, ἀφ' οὗ ἡ κοινωνική δργάνωσις εἶναι ζήτημα μέσων»³. Ὡς ἐκ τούτου ὑπὸ τὸν Σοσιαλισμόν, ἡ ιδιωτικὴ ιδιοκτησία, θά διατητασταθῇ διὰ τῆς κοινωνικῆς τοιαύτης. Ἡ ἐλευθερία τῆς ἀτομικῆς δράσεως, τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ τῆς πρωτοθουλίας θά παραχωρήσῃ τὴν θέσιν της εἰς τὴν συστηματικὴν συλλογικὴν δργάνωσιν τῶν στοιχείων τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ἡ ισότης τῶν ἀτόμων θά ἔξασφαλισθῇ, δχι διὰ τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἔξαναγκασμοῦ ἐκ μέρους τοῦ κοινωνικοῦ παράγοντος.

Αἱ διαφοραὶ λοιπὸν μεταξὺ τῶν δύο συστημάτων εἶναι μεγάλαι καὶ βαθεῖαι. Συνεπέᾳ τούτων ἄλλως τε δὲ Μαρξισμός, τίθεται ἀπὸ τὴν κοινὴν ἀντίληψιν εἰς τοὺς ἀντίποδας τοῦ Φιλελευθερισμοῦ. Ἐν τούτοις δημοσίες, καίτοι δὲν παραγνωρίζομεν τὴν σπουδαιότητα τῶν ἐν λόγῳ διαφορῶν, οὐχ' ἥττον ὑποστηρίζομεν πώς δὲ Μαρξισμὸς εἶναι ἄμεσος καὶ λογικὴ συνέπεια τῆς Κλασσικῆς οἰκονομίας, διότι δὲν θὰ ἔδημιον ργεῖτο χωρὶς τὰ δόγματα τῆς τελευταίας. Ο Κ. Μάρξ ἔφθασεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ συστήματος αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὰ δεδομένα ποὺ εἶχον καθιερώσει ως ἀδιάσειστα θεμέλια τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, οἱ Φιλελεύθεροι οἰκονομολόγοι⁴. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, εἶχον διακηρύξει δτὶ ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία, καθορίζεται ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων, ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν ζωήν,— δτὶ ἡ οἰκονομικὴ ζωή, συνεπῶς καὶ ἡ κοινωνικὴ τοιαύτη, διέπονται ἀπὸ μηχανικούς, ἀκαταγωνίστους, ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως οἰκονομικούς νόμους, διαλόγους πρὸς τοὺς νόμους τῆς φύσεως,— δτὶ ἡ ἀνθρωπίνη βιούλησις, ἀνίσχυρος καὶ ἀνίκανος ν' ἀντιταχθῆ⁵ ἢ νὰ τροποποιήσῃ τοὺς ἐν λόγῳ νόμους, δφείλει νὰ ὑποτάσσεται καὶ νὰ προσαρμόζεται εἰς τούτους,— δτὶ ἡ ἐλευθέρα καὶ ἀπρόσκοπτος

1 R. Gonnard: Ενθ. ἀν., 23.

2 Ἡ διαφορὰ αὕτη, ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ Φιλελευθερισμοῦ καὶ δλων τῶν Σοσιαλιστικῶν συστημάτων, μὲ τὰ ὅποια ἔχει καὶ ἄλλας ἀκόμη διαφορὰς πλὴν ἔκεινης ποὺ ἔχει ειδικῶς μὲ τὸν Ἐπιστημονικὸν Σοσιαλισμόν.

3 J. Delos: Ενθ. ἀν. 312.

4 Ο ίδιος δὲ Μάρξ γράφει: «Ἀπὸ τοῦ 1871 δὲ καθηγητὴς Sieber ἀπέδειξε πώς αἱ θεωρίαι μου ἐπὶ τῆς ἀξίας, τοῦ χρήματος καὶ τοῦ κεφαλαίου, δὲν εἶναι κατ' οὐδίαν, παρὰ τὴν ἀναγκαῖα συνέχεια τῶν τοῦ Smith καὶ Ricardo».

λειτουργία τῶν ἐν λόγῳ νόμων, δῦνης ἀυτομάτως τὰ ἀτομα πρὸς μεγαλυτέραν ὑλικὴν εὐημερίαν. Τὰ δόγματα ταῦτα τῆς Κλασσικῆς Οἰκονομίας, ποὺ ἔθεωροῦντο ὅτι ἀπέρρεον ἀπὸ μίαν νέαν καὶ «ἐπιστημονικήν» ἀντίληψιν περὶ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τὰ υἱοθέτησεν ἐξ ὀλοκλήρου δὲ Ἰδρυτὴς τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Σοσιαλισμοῦ καὶ τὰ ἔχρησιμοποίησεν ως τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τοῦ συστήματος αὐτοῦ, διὰ τὸ διποίον ἐφιλοδόξει ωσαύτως τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ «ἐπιστημονικοῦ». Ἐπειδὴ δύμως, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δὲ Hegel εἰς τὴν φιλοσοφίαν, καὶ Ἰδίως δὲ Darwin εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, εἶχον ἐπιθάλλει καὶ διαδώσει τὰς Ἰδέας τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς μεταμορφώσεως, δὲ Μάρκ, ἐπηρεασμένος προφανῶς ἀπὸ τὰς νέας ταύτας θεωρίας, ἐσκέφθη νὰ τὰς μεταφέρῃ καὶ εἰς τὰς κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἐπιστήμας: τὰς συνεδύασε λοιπὸν πρὸς τὰ διδάγματα τῆς Ὀρθοδόξου Οἰκονομικῆς Σχολῆς, καὶ ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου ἐδημιούργησε τὸ κοινωνικόν του σύστημα. Ὁ Μάρκ ἐν τῷ προκειμένῳ, ἐσκέφθη προφανῶς ως ἐξῆς: Ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία, ως ἀπλοῦν τμῆμα τῆς φύσεως, διέπεται ἀπὸ τοὺς Ἰδίους μὲ αὐτὴν νόμους, δηλαδὴ ἀπὸ νόμους ἀνεξαρτήτους τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως, μηχανικῶς καὶ αὐτομάτως ἐνεργοῦντας, — δπως ἀκριβῶς εἶχεν ὑποστηρίξει τὴν Ὀρθόδοξος Οἰκονομία ἀντιγράφουσα τὴν φυσικὴν ἐπιστήμην. Ἐν τούτοις τῇ νεωτέρᾳ φυσικὴ ἐπιστήμῃ, ἀπεκάλυψεν ὅτι τὸ πᾶν εἰς τὴν φύσιν κινεῖται καὶ ἐξελίσσεται: καὶ τὴν ἀνθρωπίνη κοινωνία, ἐπομένως, ως τμῆμα τῆς συνεχῶς ἐξελισσομένης φύσεως, δὲν δύναται νὰ παραμένῃ ἀμετάβλητος καὶ μὲ τὴν Ἰδίαν πάντοτε μορφήν, ἐν μέσῳ τῆς καθολικῆς μεταβολῆς καὶ μεταμορφώσεως. Ἐξ αὐτοῦ συνεπέραντεν δὲ Μάρκ, πῶς οἱ νόμοι ποὺ διέπουν τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, — νόμοι γενικοί, ἀκαταγώνιστοι καὶ ἀπαραβίστοι ἀπὸ τὴν θέλησιν οἴουσδήποτε νομοθέτου, — δὲν εἶναι ἀναλλοίωτοι καὶ ἀμετάβλητοι, δπως φρονοῦν οἱ Ὀρθόδοξοι οἰκονομολόγοι, ἀλλ᾽ ἀντιθέτως εἶναι νόμοι μεταβολῆς καὶ ἐξελίξεως. Ἄμα δύμως τὸ στοιχεῖον τῆς κινήσεως καὶ ἐξελίξεως, εἰσῆχθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ τὸν Μάρκ εἰς τὰς «ἀκινήτους καὶ μονίμους» θεωρίας τῆς Κλασσικῆς Οἰκονομίας, τὴν καταδίκη τοῦ ὑφισταμένου κοινωνικοῦ συστήματος ἐνεφανίζετο πλέον ως ἀναπόφευκτος: διότι ὅταν οἱ μηχανικοὶ νόμοι, ποὺ ἐπεκαλοῦντο οἱ Φιλελεύθεροι οἰκονομολόγοι, προσλάθουν κίνησιν καὶ ἐξελικτικότητα, δὲν εἶναι δυνατὸν βεβαίως νὰ διατηρήσουν ἀμετάβλητον τὴν σημερινὴν μορφὴν κοινωνικῆς ὀργανώσεως, ἀλλὰ θὰ δημηγήσουν μὲ μηχανικὴν ἀναγκαιότητα πρὸς μίαν ἄλλην νέαν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν. Ποία δὲ θὰ εἶναι τὴν νέαν αὐτὴν κοινωνικὴν ὀργά-

νωσις ποὺ θὰ προκύψῃ ἐκ τῆς αὐτομάτου ἐνεργείας τῶν ἀπαραθιάστων οἰκονομικῶν νόμων; Διὰ τὸν Μάρξ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν κομμονιστικήν: καὶ τοῦτο διότι, συνεπείᾳ τῆς Ἐθραϊκῆς καταγωγῆς του καὶ τῶν Βιβλικῶν παραδόσεων περὶ ἀποκαταστάσεως καὶ δικαιώσεως τῶν καταπιεζομένων, τῶν ἀδικουμένων καὶ τῶν ἐνδεῶν¹ μὲ τὰς δποίας ἀνετράφη, δ μελλοντικὸς ἴδρυτης τοῦ Ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ εἶχεν ἥδη ἀσπασθῆ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ πρὸ αὐτοῦ Σοσιαλισμοῦ, δ δποῖος ἐνέφανίζετο ως ἡ ἀπολύτρωσις ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως, τῆς τυραννίας καὶ τῆς ἀδικίας, ποὺ ὑφίσταντο ὑπὸ τὸ σημερινὸν κοινωνικὸν σύστημα αἱ τάξεις τῶν προλεταρίων· κατ' ἀκολουθίαν, ἀφ' ἧς στιγμῆς θὰ ὑποθέσῃ, σύμφωνα μὲ τὰς νέας «Ἐπιστημονικάς» του ἵδεας, ως παροδικὴν τὴν ὑφισταμένην κοινωνικὴν δργάνωσιν, ἥτο λίαν φυσικὸν νὰ διείδῃ ως διάδοχον δργάνωσιν τὴν σοσιαλιστικήν. Εἰς τοῦτο θὰ τὸν ἐνισχύσουν ἐπὶ πλέον, καὶ αὐτὰ τὰ ἵδεωδη τῆς Ὀρθοδόξου Οἰκονομικῆς Σχολῆς. Τῷ δντι, ἡ πληρεστέρα ἔξασφάλισις τῆς ἐλευθερίας, τῆς Ισότητος καὶ τῆς ψλικῆς εὐημερίας τῶν ἀτόμων, ποὺ εἶχε θέσει ως ἵδεωδεις ἐπιδιώξεις τῆς ἡ Σχολὴ αὕτη, δδηγοῦν κατὰ λογικὴν ἀλληλουχίαν εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ κομμουνιστικοῦ συστήματος. Καὶ ἐνταῦθα δ Σοσιαλισμός, δὲν πράττει ἄλλο τίποτε, παρὰ νὰ λαμβάνῃ ως ἀφετηρίαν του τὰς ἀρχὰς τῶν Φιλελευθέρων Οἰκονομολόγων καὶ νὰ προεκτείνῃ ταύτας λογικῶς μέχρι τῶν ἐσχάτων συνεπειῶν των². Διότι δταν ἡ

1 «Ἡ θεωρία δλδκληρος (τοῦ Μάρξ) ἐμφανίζεται ως ὑπόσχεσις σωτηρίας ἐπὶ τῆς γῆς... Διὰ τὸν πολιτισμὸν μας ἡ ὑπόσχεσις σωτηρίας τῶν Ἰουδαίων προφητῶν ὑπῆρξεν ἴδιαιτέρας σπουδαιότητος. Δὲν ἀναγγέλλουν τὴν σωτηρίαν εἰς ἔνα καλύτερον ὑπερ-πέραν: ἀναγγέλλουν ἔνα βασιλειόν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς... Ὁ Ἰουδαϊσμὸς εἶναι γεμάτος ὅπὸ τοιαύτας ἵδεας, δτε δ Ἱησοῦς ἐμφανίζεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ του ως Μεσσίας. Δὲν ἀναγγέλλει μόνον τὴν προσεχῆ σωτηρίαν, ἀλλὰ παρουσιάζεται καὶ ως δ πραγματοποιῶν τὴν προφητείαν, ως δ φέρων μαζί του τὸ βασιλειόν τοῦ Θεοῦ... Ἀπὸ τὸν Χριστιανικὸν χιλιασμὸν, ποὺ ἀνάπτυσσεται διὰ μέσου τῶν αἰώνων, . . . μία συνεχῆς γραμμὴ δδηγεῖ πρὸς τὸν φιλοσοφικὸν χιλιασμὸν, δ δποῖος κατὰ τὸν XVIII αἰώνα ἐκπροσωπεῖ τὴν δρθιογιστικὴν ἔρμηνεσαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἔξ αὐτοῦ πρὸς τὸν Μάρξ, καὶ τὸν Lenin, ἀφ' οὗ διέλθει διὰ τοῦ Saint - Simond, τοῦ Hegel καὶ τοῦ Weithling. Εἶναι ἀρκετὰ περίεργον, πὼς δ σοσιαλισμὸς ἀκριθῶς ποὺ προήλθε τοιουτοτρόπως ὅπὸ τὰς μυστικοπαθεῖς ἵδεας, τῶν δποίων ἡ ἀρχὴ χάνεται εἰς τὴν νύκτα τῶν αἰώνων, αύτοχαρακτηρίζεται ως ἐπιστημονικὸς σοσιαλισμός, καὶ ζητεῖ νὰ μειώσῃ, παρέχων τὴν δνομασίαν τοῦ ούτοπικοῦ, τὸν σοσιαλισμὸν ποὺ ἔγεννηθη ὅπὸ τὰς δρθιογικὰς ἀντιλήψεις τῶν φιλοσόφων». (L. von Mises: Συνθ. ἀν. 324 - 327).

2 R. Gonnard: Individualisme, Socialisme, Traditionalisme. Revue d'Eco-

έλευθερία καὶ ἡ ισότης τῶν ἀτόμων εἰς τὴν ἐπιζήτησιν τοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν συμφέροντος, τίθενται ώς οἱ ίδεώδεις σκοποὶ παρὰ τοῦ Φιλελευθερισμοῦ, τότε πῶς εἶναι δυνατή ἡ πραγματοποίησις αὐτῶν, — ἔρωτῷ δὲ Σοσιαλισμὸς λάτρης καὶ αὐτὸς τῶν ίδίων ίδεωδῶν, — ὑπὸ τὴν ὑφισταμένην κοινωνικὴν δργάνωσιν, εἰς τὴν ὅποιαν ἐπικρατεῖ δὲ ἄνευ δρίων συναγωνισμός; Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἔξασφαλισθῇ ἡ πάσης φύσεως ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, χωρὶς τὴν ἔξασφάλισιν τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, ἄνευ τῆς ὅποιας καθίσταται τοῦτο ἔξαρτημα καὶ ὑποχείριον ὀρισμένων οἰκονομικῶν κυριάρχων; Καὶ πῶς θὰ ἔξασφαλισθῇ ἡ οἰκονομικὴ ἐλευθερία, ὅταν δὲ περιδριστος καὶ ἀνεξέλεγκτος συναγωνισμὸς μεταξὺ τῶν οἰκονομικῶν ισχυρῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν ἀσθενῶν, δῦνηγεὶς εἰς τὰς πλέον καταφώρους ἀνισότητας καὶ ἀδικίας; Πῶς εἶναι ἀκόμη δυνατόν, — ἔρωτῷ πάντοτε δὲ Σοσιαλισμὸς — νὰ ἔξασφαλισθῇ ἡ ισότης πάντων τῶν ἀτόμων ἐν τῇ ἀναπτύξει τῷ οἰκονομικῷ αὐτῶν δυνατοτήτων, ἄνευ διακρίσεως γεννήσεως, φυλῆς ἢ τάξεως, ὅταν δὲ συναγωνισμὸς δῦνηγεὶς εἰς τὴν δημιουργίαν ὀρισμένων «οἰκονομικῶν προνομίων», ἢ δὲ ἐλευθερία εἰς τὴν δικαιολογίαν καὶ τὴν διατήρησιν αὐτῶν; Πῶς δὲ ἐλεύθερος συναγωνισμός, δύναται νὰ δῦνηγήσῃ εἰς τὴν πρόδον τῶν Ικανωτέρων καὶ εἰς τὴν ἐπικράτησιν μιᾶς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ὅταν «εἰς αὐτὸν βασιλεύει ἡ πλέον καταφανῆς μεροληψία», «ὅταν τὰ κτηθέντα ἄνευ ἐργασίας πλούτη, παρέχουν εἰς τινας συναγωνιστὰς ἀνυπέρβλητα πλεονεκτήματα, ἐνῷ ἡ ἀναίτιος ἀθλιότης εἰς τὴν ὅποιαν γεννῶνται καὶ ζοῦν οἱ ἄλλοι, τοὺς ἐμποδίζει ὅχι μόνον νὰ θριαμβεύσουν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιχειρήσουν τὸν ἀγώνα»;¹. Ἡ Φιλελευθέρα λοιπὸν οἰκονομία, συμπεραίνουν οἱ Σοσιαλισταί, ἐμφανίζει καταφανῆ λογικὴν ἀντινομίαν καὶ

nomie Politique, 1913, σ. 356. — «Ἡ συγγένεια τῆς Μαρξικῆς ίδεολογίας μὲ τὴν τοῦ Φιλελευθερισμοῦ — γράφει δὲ W. Sombart — ἐμφαίνεται ἀκόμη ἀπὸ τὰς δύο διεκδικήσεις: ἐλευθερία καὶ ισότης... Ἡ ἔνοια τῆς ἐλευθερίας οὖαν τὴν ἡννδει δοσιαλισμὸς οὖαν τὴν ἡννδει ἡ ἐπαναστατικὴ ἀστικὴ τάξις, εἶναι... ἡ «φυσικὴ» ἐλευθερία... Ἡ ίδεα τῆς ισότητος εἶναι ἀντιπροσωπευτικὴ τοῦ νεωτέρου σοσιαλισμοῦ... Δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸν προλεταριακὸν σοσιαλισμὸν,... ώς ἔξισωτικὸν σοσιαλισμόν... Ἡ ἔνοια τῆς ισότητος ἔξήχθη δημοίως ἀπὸ τὸν ίδεολογικὸν θησαυρὸν τοῦ φιλελευθερισμοῦ τοῦ 1879... Ὁ Engels ἔξέφραζε τοῦτο ώς ἔξῆς: «Οἱ προλετάριοι ἔλασθον τὴν ἀστικὴν ίδεαν κατὰ γράμμα: ἡ ισότης δὲν πρέπει νὰ εἶναι μόνον φανομενική, δὲν πρέπει νὰ ὑφίσταται μόνον εἰς τὸν κύκλον τοῦ Κράτους, ἀλλὰ πρέπει ἔξισου νὰ πραγματοποιεῖται ἐπὶ τοῦ κφινωνικοῦ, ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου». (W. Sombart: Ενθ. δι. 103).

¹ V. Baschi: Individualisme Anarchiste. Max. Stirner, 1904, σ. 204.

άντιφασιν μεταξὺ τῶν ιδεολογικῶν ἀρχῶν καὶ ἐπιδιώξεων ποὺ υἱοθετεῖ, καὶ τῶν μέσων ποὺ προτείνει πρὸς πραγματοποίησιν αὐτῶν. Διότι, ἀφ' ἔνδος μὲν διδάσκει, δὰς δὲ πλοῦτος συνίσταται μόνον εἰς τὴν ἐργασίαν, δὰς δὲ ἐργασία αὕτη πρέπει νὰ εἰναι ἐλευθέρα διὰ νὰ δύναται κάθε ἰκανὸς καὶ φιλόπονος ἐργάτης, ἐλευθέρως συναγωνιζόμενος, νὰ καταλαμβάνῃ τὴν θέσιν ἢ δποία τοῦ ἀνήκει,—ἀφ' ἑτέρου δμως ἀνέχεται, διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν θεσμῶν τῆς κληρονομίας καὶ τῆς ἴδιοκτησίας, τὴν ἀπόκτησιν ἀκόπου πλούτου παρ' ἀνθρώπων μὴ ἐργασθέντων ἢ μὴ ἐργαζομένων, καὶ τὴν ἐκτροπήν, ἐκ τοῦ λόγου τούτου, τοῦ συναγωνισμοῦ, εἰς γενεσιουργὸν αἰτίαν ἀνισότητος καὶ ἀδικίας, ἀφ' οὗ τινὲς κατέρχονται εἰς αὐτὸν μὲ προνόμια μὴ ἐπιτρεπόμενα εἰς ὄλλους. Τοιουτοτρόπως ἢ ἐλευθερία, ἢ ισότης, ἢ προαγωγὴ τοῦ ἀτόμου, εἰναι λογικῶς ἀσυμβίσαστοι μὲ τὸν ἀνεξέλεγκτον συναγωνισμόν; μὲ τὴν ἀτομικὴν ἴδιοκτησίαν, μὲ τὸν θεσμὸν τῆς κληρονομίας. 'Ο δὲ Φιλελεύθερος Ἀτομισμός, «ἐάν θέλῃ νὰ παραμείνῃ πιστὸς εἰς τὰς οὖσιώδεις του ἀρχὰς—εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ισότητος—δφείλει κατ' ἀπαραίτητον ἀνάγκην, δπως παρατηρεῖ ὁ V. Basch, νὰ ἀπαρνηθῇ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν κοινὴν ἴδιοκτησίαν καὶ εἰς τὴν δργάνωσιν τῆς ἐργασίας», δηλαδὴ εἰς τὸν σοσιαλισμόν¹.

1. V. Basch: Ενθ. ἀν. 203. 'Ο αὐτὸς συγγραφεὺς παρατηρεῖ: «Ἀτομισταὶ καὶ Σοσιαλισταὶ, ἀντίπαλοι καὶ δπαδοὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ, δν δλίγον χρησιμοποιήσουν τὴν λογικήν, θὰ φθάσουν εἰς τὸ συμπέρασμα πὼς δ συνεπής ἀτομισμὸς δδηγεῖ κατ' εύθειαν πρὸς τὸν σοσιαλισμόν... Βεθαίως οἱ πλεῖστοι τῶν θεωρητικῶν τοῦ ἀτομισμοῦ, ἀποστρέφονται τὴν συνέπειαν ταύτην τῆς θεωρίας των: αὕτη δμως ἐμφανίζεται ως ἀναγκαῖα Ιστορικῶς καὶ θεωρητικῶς... (Ἐν ἔναντίᾳ περιπτώσει) πρέπει νὰ κατανοήσουν δτι, καίτοι θεωροῦν ἐαυτοὺς δς συνηγόρους τοῦ νομικοῦ ἀτομισμοῦ, ἐν τούτοις ἐγκαταλείπουν κατ' ούσιαν τὰς θέσεις τοῦ τελευταίου καὶ ἀποδέχονται τὴν θεωρίαν τοῦ δυναμικοῦ ἀτομισμοῦ, τοῦ ἀριστοκρατικοῦ ἀτομισμοῦ. Βεθαίως δύνανται τινὲς ἔξ αὐτῶν νὰ ὑποστηρίζουν πὼς δ τελικὸς σκοπὸς τοῦ πολιτισμοῦ, εἰναι τὸ νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τινα ἀτομα ἀνώτερα τῶν δμοίων των, νὰ ἔξελισσωνται δλοκληρωτικῶς, ἔστω καὶ ἐπὶ βλάσῃ τῆς εύτυχίας ἢ τῆς ὑπάρξεως τῆς ἀνθρωπότητος. 'Αλλὰ ἐάν προχωροῦν πρὸς τὴν τοιαύτην θεωρίαν, τότε πρέπει νὰ τὴν ἀποκαλοῦν μὲ τὸ πραγματικὸν της δνομα, καὶ νὰ μὴ αὐτοκαλοῦνται δπαδοὶ τοῦ νομικοῦ ἀτομισμοῦ καὶ κληρονόμοι τοῦ Locke καὶ τοῦ Kant, ἀλλὰ μαθηταὶ τοῦ Nietzsche καὶ δπαδοὶ τῆς κοινωνικῆς ἀντιλήψεως τῆς δποίας βασικὴ ὑπόθεσις δὲν εἰναι πλέον ἡ ισότης ἀλλ' ἀντιθέτως ἡ βασικὴ ἀνισότης τῶν ἀτόμων, καὶ ἡ δποία διὰ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸ ίδεωδες της νὰ πραγματοποιηθῇ, περιφρονεῖ τόσον τὴν ἐλευθερίαν δσοι καὶ τὴν ισότητα». (V. Basch: Ενθ. ἀν. 217, 220 κλπ.).

Αἱ λογικαὶ αὐταὶ συνέπειαι τῶν ἀρχῶν τῆς Φιλελευθέρας. Οἰκονομικῆς Σχολῆς, καθ' ὃς καὶ ἡ διαπαιδαγώγησις, αἱ παραδόσεις καὶ αἱ προσωπικαὶ τοῦ Κάρλ Μάρξ συμπάθειαι, κατηύθυνον αὐτὸν πρὸς τὸ Σοσιαλιστικὸν ἴδεωδες. "Οταν λοιπὸν οὗτος, ἀπὸ τὰς ἀντιλήψεις του περὶ «ἔξελικτικότητος» τῶν νόμων ποὺ διέπουν τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ σημερινὸν κοινωνικὸν σύστημα προορίζεται αὐτομάτως νὰ ἔξαφανισθῇ καὶ ν' ἀντικατασταθῇ δι' ὅλου, ἥτο λίαν φυσικὸν καὶ ἀνθρώπινον, ὅπως καὶ προηγουμένως εἴπομεν, ώς τὸ νέον τοῦτο καὶ ἀναγκαῖον σύστημα, νὰ θεωρήσῃ τὸ σοσιαλιστικόν. Ἀλλὰ ὁ Μάρξ εἶχεν ἐπὶ πλέον ὑποστηρίξει, ὅτι οἱ αὐτοτελεῖς καὶ ἀκαταγώνιστοι νόμοι ποὺ διέπουν τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, καθορίζουν τὰς φάσεις τῆς ἔξελίζεως αὐτῆς μακρὰν τῶν συμπαθειῶν ἢ τῶν διαθέσεων τῶν ἀνθρώπων· κατ' ἀκολουθίαν δὲν τοῦ ἥτο ἐπιτετραχμένον μὲν μόνην δικαιολογίαν τῆς προσωπικῆς του προτιμήσεως ἢ τῆς πεποιθήσεώς του πρὸς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ σοσιαλισμοῦ, νὰ παρουσιάσῃ τοῦτον ως τὸ ἀναγκαῖον σύστημα ποὺ παρασκευάζει αὐτομάτως ἢ ἔξελιξις τῆς κοινωνίας. "Επρεπε λοιπόν, διὰ νὰ μὴ παρεκκλίνῃ ἀπὸ τὴν «ἐπιστημονικὴν» γραμμὴν ποὺ εἶχε χαράξει, νὰ προσπαθήσῃ ν' ἀποδείξῃ κατὰ τρόπον «ἀντικειμενικόν», πὼς ὅντως ἐκ τῆς κοινωνικῆς ἔξελίζεως θὰ προκύψῃ ἀναγκαίως καὶ ἀσχέτως πρὸς τὰς συμπαθείας τῶν ἀνθρώπων, ὁ σοσιαλισμός. Καὶ εἰς τοῦτο, θὰ τὸν βοηθήσῃ 'Ἐγελιανὴ φιλοσοφία μὲ τὴν διαλεκτικὴν τῆς μέθοδον: διὰ τῆς ἔφαρμογῆς τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ἔξελίζεως, ἢ τελευταῖα αὕτη θὰ παρουσιασθῇ ως ἀκολουθοῦσα ἔνα λογικῶς προκαθωρισμένον δρόμον, δ ὅποιος θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν Μάρξ νὰ ἔξαγάγῃ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ σοσιαλισμοῦ ως λογικὸν καὶ ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τῆς αὐτομάτου καὶ ἀνεξαρτήτου τῶν ἀνθρώπων ἔξελίζεως τῆς κοινωνίας.

‘Ο Μαρξικὸς λοιπὸν Σοσιαλισμὸς εἶναι προϊὸν πολλῶν ἐπιδράσεων. Μεταξὺ αὐτῶν ἡ ἐπίδρασις τῆς 'Ορθοδόξου Οἰκονομικῆς Σχολῆς, δὲν εἶναι ἡ ὀλιγώτερον ἡ ἰσχυρά: διότι εἰς αὐτὴν ὀφείλει, γενικώτερον μέν, τὴν ἀντίληψιν καθ' ᾧν αἱ οἰκονομικαὶ σχέσεις καὶ τὰ ὄλικὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιον τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, εἰδικώτερον δέ, ἐπὶ τοῦ καθαρῶς οἰκονομικοῦ πεδίου, τὴν ἀφετηρίαν τῶν κυριωτέρων του οἰκονομικῶν θεωριῶν. Ἡ μεγάλη αὕτη ἐπίδρασις τοῦ Φιλελευθερισμοῦ ἐπὶ τοῦ Μαρξισμοῦ, ἔξηγεῖται, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἀμφότερα τὰ ἐν λόγῳ κοινωνικὰ συστήματα, περιστρέφονται περὶ τὴν ἴδιαν κεντρικὴν ἴδεαν τῆς «μηχανικῆς λειτουργίας» τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἥ-

διποία ἔξεπήγασεν ἀπὸ τὰς φιλοσοφικὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς των. Διὰ τοῦτο ὁρθῶς; ὁ μὲν Φιλελεύθερος Ἀτομισμὸς παριστάνεται συνήθως ὡς ἡ «στατική», ὁ δὲ Μαρξισμὸς ὡς ἡ «δυναμική» μορφὴ τῆς αὐτῆς περὶ ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἀντιλήψεως. Ἡ Φιλελεύθερα Οἰκονομία, δταν δὲν θεωρεῖται ἀκίνητος καὶ ἀμετάθλητος, ἀλλὰ προσλαμβάνει κίνησιν καὶ ἔξελιξιν, δδηγεῖ ἀναγκαίως, σύμφωνα πρὸς τὰς λογικὰς ἀρχὰς της, πρὸς τὴν σοσιαλιστικὴν ὄργάνωσιν τῆς κοινωνίας¹. Ὁ Μαρξικὸς Σοσιαλισμὸς τοιουτοράπως, δὲν ἀποτελεῖ παρὰ ἀπλῆν λογικὴν προέκτασιν, καθαρὰν ἴστορικὴν συνέπειαν τοῦ Φιλελεύθερου Ἀτομισμοῦ².

* * *

Ἡ κοινὴ θεωρητικὴ ἀφετηρία τοῦ Φιλελεύθερισμοῦ καὶ τοῦ Μαρξισμοῦ, δὲν ἡμπόδισαν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ καταλήξουν, ὅπως ἡδη ἔξεθέσαμεν, εἰς διαφορετικὰς καὶ ἀντιτιθεμένας πρακτικὰς ὑποδείξεις: ὁ μὲν πρῶτος, εἰς τὴν μοιρολατρικὴν καὶ ἀδιαμαρτύρητον ὑποταγὴν εἰς τὰς ἀθλιότητας τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὴν ἀνατροπὴν καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Ἐν τούτοις ἀμφότεραι αἱ ὑποδείξεις αὗται τῶν δύο συστημάτων, εἶναι ἔξισου πεπλανημέναι, — ὅπως πεπλανημένη εἶναι καὶ ἡ κοινὴ αὐτῶν ἀφετηρία: δηλαδὴ ἡ ἔξομοίωσις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας πρὸς τὴν ὄλικὴν φύσιν, καὶ τῶν κοινωνικῶν φαινομένων πρὸς τὰ φυσικά τοιαῦτα. Τῷ δέντι, ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ — τμῆμα τῆς κοινωνικῆς τοιαύτης — δὲν συνιστᾷ ἰδιαιτέραν καὶ αὐθύπαρκτον «τάξιν» ἢ «ούσιαν», διάφορον τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀνθρωπίνων δέντων καὶ κινουμένην ἀπὸ ἰδίους αὐτοτελεῖς, μηχανικούς «φυσικούς» νόμους, — ὅπως φρονοῦν οἱ Ὁρθόδοξοι καὶ οἱ Μαρξισταί. Ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ δὲν εἶναι παρὰ αὐταὶ αἱ σχέσεις, αἱ ἐνέργειαι, αἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων, ἀγομένων ἀπὸ τὰ συμφέροντα, πρὸ παντὸς δμως ἀπὸ τὰς τάσεις, τὰς συνηθείας καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ψυχολογικῆς των φύσεως. Ὁ ἀνθρωπος λοιπόν, δὲν ἔκπροσωπεῖ μονάδα παθητικὴν καὶ ἀδρανῆ ἔναντι τῆς ἔκτὸς αὐτοῦ λειτουργούσης οἰκονομικῆς

¹ G. Valois: L'Économie Nouvelle 1920, 66 - 67.

² «Ο Μαρξισμὸς ἀποτελεῖ βλαστὸν τοῦ Κλασσικοῦ δένδρου καὶ ὅσον δήποτε καὶ δὲν τοῦτο ἔκπλήσσεται καὶ ἀγανακτεῖ διὰ τοὺς παραδόξους καρπούς ποὺ τοῦ ἀποδίδουν, ἐν τούτοις αὐτὸ τοὺς ἔθρεψε διὰ τοῦ χυμοῦ του». (C. Gide. C. Rist: ξνθ. ἀν. σ. 556). «Ο D. Cortès ἔλεγεν εἰς τὴν Ἱσπανικὴν Βουλὴν τὴν 30 Ἰανουαρίου 1850: «δ σοσιαλισμὸς εἶναι τέκνον τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ὅπως τὸ ἔχιδνάκι τῆς ἔχιδνης, τὸ δποῖον μόλις γεννηθὲν κατατρώγει ἔκεινην ποὺ τὸ ἔφερεν εἰς τὴν ζωὴν». δρ. P. Antoinette: Cours de Science Sociale, 281. G. Valois: ξνθ. ἀν., σ. 95.